

**Dienst d.d. 2017-12-17**  
**Hervormde Gemeente Everdingen**  
**Ds. Gerrit van Wolfswinkel**  
**Vorbereid met gemeenteleden**

**Liturgie**

Psalm 95:1  
Votum en groet  
Casus ter inleiding op het thema  
Psalm 8:4,5  
Gebed om de Geest  
Schriftlezingen: Genesis 25:7-11 / Filippenzen 1:21-24 / Johannes 10:14-18  
Psalm 90:1  
Lofzang van Simeon :1 (halverwege de dienst)  
Op Toonhoogte 94  
Geloofsbelijdenis Heidelbergse Catechismus vraag en antwoord 1  
Psalm 73:12  
Dankgebed en voorbede  
Inzameling van de gaven  
Psalm 17:4,8

**Preek**

Vooraf: het lastige van dit thema is dat het een onderwerp is, waarbij je snel de dingen verkeerd zegt. Wat voor de ene geldt, gaat voor een ander niet op. Je kunt haast geen dingen in het algemeen zeggen over mensen die hiermee worstelen, zonder dat je daarmee sommigen geen recht doet. Als er woorden zijn die pijn doen of kwetsen, geen recht doen aan uw eigen situatie, weet dan dat dat niet bewust of met opzet is. Geef het ook gerust aan na de dienst.

Gemeente van Christus, drie Schriftlezingen, drie portretten. Drie mensen die op een of andere manier te maken hebben met het thema van vanavond.

**Abraham: een portret**

Eerst ontmoeten we Abraham, een man van 175 jaar oud. Een man met een veelbewogen leven achter de rug. Wat is er veel gebeurd. Op zijn 75e hoorde hij een stem, de stem van God om op reis te gaan. God zei: volg Mij, ik zal je veel goeds geven, land, nageslacht, goede ouderdom enz.

Die reis heeft hij ondernomen. En nu, 100 jaar later, komen wij hem hier tegen in de tekst. Hij kan wel zeggen dat zijn leven niet eenvoudig is geweest. Strijd, oorlog, onzekerheid, spanning, honger, jaloezie in de familie, als een asielzoeker in een vreemd land verbleven. Een leven vol spanning. En dan zijn laatste dagen. Na de dood van Saraï is hij voor de tweede maal getrouwd. Hij verdeelt geschenken onder de kinderen van zijn tweede vrouw, zijn bijvrouwen. En, lezen we dan...

**Geeft de geest, verzadigd / vol**

Vers 8: Toen gaf Abraham de geest en stierf in goede ouderdom, oud en van het leven verzadigd, en hij werd met zijn voorgeslacht verenigd.

Abraham gaf de geest. De geest geven, dat kan een herkenbaar moment zijn. Er verandert iets aan de zieke, de stervende. Er komt rust, of leegte zelfs en je ziet als het ware de dood komen. Abraham gaf de geest, stierf in goede ouderdom, oud en van het leven verzadigd. Hoe pittig zijn leven ook geweest is, Abraham is verzadigd van het leven, Gevuld, vol van het leven...

Een mooi woord: vol. Het is hetzelfde woord dat gebruikt wordt in de droom van Farao over volle korenaren. Van die gevulde graanhalmen, een mooi gezicht. Je neemt ze in je hand. In dankbaarheid wrijf je ze heen en weer. Vol, een beeld van overvloed, leven zonder gebrek.

Zo terugkijkend geeft Abraham de geest. Zo laat hij het leven los. In een verklaring las ik: Abraham staat als verzadigd van wat het leven hem te bieden heeft van de tafel van dat leven op. Wat een cadeau als je zo heen kunt gaan uit het leven!

**Vol**

De vraag is echter wel: wat betekent dat dan concreet? Hoe komt het dat hij verzadigd is? Is Abraham succesvol geweest, zijn al zijn projecten tot een goed einde gebracht? Niet per se. Eén voorbeeld. God

beloofde land, maar als Sara, zijn vrouw sterft, heeft Abraham nog geen vierkante centimeter in bezit. Hij moet grond kopen voor een graf. God heeft wel beloofd, maar het is nog toekomstmuziek. De belofte is nog niet vervuld. In het Nieuwe Testament, Hebrëen 11:13 staat: wat hun beloofd was, zagen ze geen werkelijkheid worden, ze hebben slechts een glimp ervan begroet. Een vol, goed leven is dus niet hetzelfde als altijd maar alles hebben wat je denkt te mogen ontvangen. Of alles voor elkaar krijgen waar je je hard voor maakt.

Misschien is het wel net andersom. Het kunnen juist de moeilijke tijden van het leven zijn die ervoor zorgen dat het leven volheid krijgt. Luister bijvoorbeeld naar een man die uitzag naar het einde van zijn leven, maar van wie het verzoek om euthanasie was afgewezen. Hij zegt, terugblikkend over zijn leven: ja, er was toen ook die tijd van jappenkampen. Dat was moeilijk, en toch, die tijd heeft veel goeds gebracht, daardoor ben ik bij mijn vrouw gekomen. Moeilijkheden kunnen goede dingen brengen. Voor Abraham gold dus niet: het leven heeft precies gebracht wat ik er van tevoren van verwacht had. Dat zijn leven vol was, kwam vooral door de reis die hij gemaakt had, met God. Een leven loslaten dat vol is van het goede is niet gelijk aan een leven loslaten dat vol voorspoed en welvaart is.

### **Voltooid**

Vol... Vanavond denken we na over voltooid. Voltooid leven. Wat is dát dan? Els van Wijngaarden is iemand die daar onderzoek naar gedaan heeft, ze heeft gesprekken gevoerd met mensen die hiermee te maken hadden. En zij zegt: de term voltooid leven wordt gebruikt als mensen er helemaal klaar mee zijn. Ze willen hun leven beëindigen, omdat de kwaliteit van hun leven zover is verslechterd dat ze de dood verkiezen boven het leven. Voltooid leven wijst dus op een leven dat niet meer leefbaar is en daarom misschien maar beter geëindigd kan worden.

Het woord voltooid klinkt dus alsof er iets is afgerond, het leven is voltooid, maar er gaat verdriet achter schuil. Verdriet omdat het leven niets meer brengt wat de moeite waard is. Els van Wijngaarden schrijft: hierin kan het gaan om eenzaamheid, om het gevoel er niet meer toe te doen. Of er is sprake geestelijke en/of lichamelijke vermoeidheid van het leven, opzien tegen een tijd van afhankelijkheid, opzien tegen een mogelijke lijdensweg.

Aangrijpend. Als je op dat punt van het leven gekomen bent. Het leven dat geleefd wil worden is een marteling geworden. Uitzichtloos. Of, zoals in het voorbeeld waarmee we de dienst begonnen, het is op, klaar, over. En hoe voorstelbaar kan het zijn in bepaalde omstandigheden dat iemand zegt: laat mij maar gaan, het hoeft niet meer van mij.

### **Verschil vol - voltooid**

Als we nu vol en voltooid naast elkaar zetten, dan denk je eerst, het zijn woorden die lijken op elkaar. Twee mooie, positieve woorden. Maar bij nader inzien gaat het niet over precies hetzelfde. In het woord vol klinkt verzadiging en tevredenheid door. Terugkijkend op een leven dat onzeker was, maar van goede kwaliteit. In het begrip voltooid leven klinkt op zijn minst zorg door voor de toekomst. En meestal verdriet, omdat het leven niet meer brengt wat het zou moeten brengen. Er is geen vertrouwen in een goede toekomst.

Tegelijk moeten we zeggen, het is geen tegenstelling. Iemand herkent mogelijk iets van het verzadigde van het leven, maar tegelijk of op andere momenten ook iets van het verdriet van voltooid leven. Emoties van het ene sluiten de emoties van het andere niet per se uit.

Al is er wel iets dat opvalt. Abraham geeft de geest, hij blaast de laatste adem uit, hij staat op van de tafel van het leven, maar je leest niet dat hij daar zelf zijn moment voor kiest. Mensen die worstelen met het idee van voltooid leven, die willen hun leven op een zelfgekozen moment beëindigen.

Daar zit een verschil tussen. Of het leven loslaten, op het moment dat het leven van ons scheiden gaat. Of een dag uitkiezen in je agenda, waarop je afscheid neemt van je geliefden en een punt zet achter je leven. Niet dat het altijd precies zo gaat, soms wordt gekozen voor stoppen met eten en drinken. En het is ook niet zo dat iemand een punt achter zijn of haar leven zet, omdat hij of zij dat zo graag wil, er gaat, zoals gezegd, verdriet achter schuil. Maar ergens is er toch dat verschil, loslaten of het niet meer vast kunnen of willen houden.

Voor Abraham was het loslaten van het leven iets wat hij geleerd had in zijn leven. Als Abraham zijn leven loslaat, dan is het niet voor het eerst dat hij iets moet loslaten. Zijn leven was anders gelopen dan hij ooit had kunnen plannen. En zo had hij geleerd de dingen los te laten op hun beloop te laten beter gezegd: op Gods beloop te laten. En daardoor kon hij op Gods tijd de geest geven.

Als we nadenken over dit thema, voltooid leven, dan kan het daarom ook niet anders dan dat we nadenken over ons leven van alledag. Het leven van onszelf zoals we dat leiden. Is het een leven dat we zelf plannen,

zelf in de hand hebben, waar niets of niemand roet in het eten mag gooien? Niemand onze planning mag doorkruisen, laat staan God? Een leven waarin tegenslag geen plaats heeft, of als het er is, dan fiksen we het wel. Wat er ook gebeurt, we halen onze doelstellingen. Of is het een leven van loslaten, toevertrouwen aan God. Hij mag onze levensgeschiedenis schrijven.

Hoe leiden wij ons leven? Hoe zullen we straks sterven? We gaan zingen de Lofzang van Simeon : 1 Nu laat U Heer uw dienaar in vrede heengaan. Het is niet eens zeker of Simeon hiermee bedoelt: U laat mij in vrede sterven, of: U laat mij in vrede leven. Wel zeker is:

Hij mag gaan in vrede, in vertrouwen op wat God geeft. Omdat God heeft gegeven, wat hij verwachtte. Zeggen we dat mee? We zingen Lofz van Sim : 1

### **Zingen**

Nu laat Gij Heer Uw knecht.

### **Gedicht**

Stilstaan bij het thema voltooid leven vraagt zorgvuldigheid. Omgaan met mensen die ermee worstelen vraagt aandacht voor hun gevecht. Niet gelijk klaarstaan met antwoorden, maar vragen durven stellen, bij iemand te durven zijn. In een gedicht van Marinus van den Berg staat het zo:

Heb je een ogenblik voor me?

Niet om tijd vraag ik je

Maar om een ogenblik;

Kun je me aanzien?

Durf je me aan te zien

Nu mijn wereld vergaat

Nu ik uit de tijd raak?

Niet om tijd vraag ik

Maar om een ogenblik,

Om gezien te worden,

Nu horen en zien vergaan,

Nu de tijd voorbij tikt

En verder:

Mag ik een ogenblik ervaren

Gezien

Gekend

Bemind te zijn?

...

Het is de vraag: kun je niet één uur met mij waken? Als we te maken hebben met mensen die worstelen met hun leven, is dat het eerste wat we te doen hebben: er zijn. Met hen zijn. Kijken. Luisteren. Liefhebben. Tegelijk mogen we ook verder gaan. Juist als we luisteren en zien, mogen er ook woorden klinken. Juist als we al een leven lang als broeders en zusters met elkaar opgetrokken zijn mogen we elkaar ook woorden voorhouden, die we samen in al die eerdere jaren gewikt en gewogen hebben. Woorden als het woord loslaten, of het woord gave, of: schuilen. Woorden die we beleefd hebben, bevonden, geproefd.

Met een open oor en open oog voor onze lijdende naaste vragen wij om het licht van God. Licht van God dat ons aangereikt wordt in de volgende twee portretten.

### **Paulus: een portret**

Het volgende portret is dat van Paulus. Een man die nog helemaal niet heel oud is. Een man die, als we hem hier tegenkomen een brief schrijft vanuit de gevangenis. En enerzijds zou het zomaar kunnen zijn dat zijn leven nog maar een paar dagen duurt, als het doodvonnis geveld wordt. Anderzijds, hij is nog ontzettend actief, bezig en betrokken met gemeentes die hij gesticht heeft.

### **Leven of sterven: Christus**

Waarom bekijken we dit portret? Nou, vanwege vers 23 en 24, in de woorden van de NBV: 23 Ik word naar twee kanten getrokken: enerzijds verlang ik ernaar te sterven en bij Christus te zijn, want dat is het allerbeste; 24 anderzijds is het omwille van u beter dat ik blijf leven.

De situatie van Paulus is niet vergelijkbaar met die van iemand die terminaal is. Maar die twee kanten kunnen wel degelijk herkenbaar zijn. Is juist ook die moeite om het leven los te laten niet heel erg zichtbaar in het leven van een patiënt. Dat iemand niet wil of kan sterven, omdat er nog teveel is wat hem bindt. Wat is nou beter? Sterven of blijven leven? Blijven leven, dan ben je er nog, voor en met je kinderen. Of sterven, dan komt er rust, dan is de strijd voorbij, het lijden over.

### **Relatie**

Over dit vers valt veel te zeggen. Wat opvalt voor ons thema vanavond is: Paulus heeft iets met Christus. En niet iets, maar álles. Als hij leeft, dan leeft hij met Christus, met Jezus. En als hij sterft, misschien wel vanwege zijn werk, als apostel dat hij sterven moet als martelaar. Dan is dat voor Christus, dan is dat winst. Paulus heeft een allesbepalende relatie met Jezus.

En daarmee hebben we een woord te pakken dat van belang is als we het hebben over voltooid leven: relatie, verbondenheid, deel uitmaken van een netwerk. Een van de tips die gegeven wordt in het spreken over dit thema is: zorg dat er een netwerk blijft bestaan om onze ouderen heen. Zorg dat onze ouderen er toe doen. Ga met ze om. Spreek met ze. Onderhoudt contacten met ze. Laat ze van betekenis zijn. Staan wij zo als gemeente om onze ouderen heen? Zijn we iemand die luistert? De tijd neemt? Relaties, verbondenheid, van groot belang.

Paulus zegt ons: daarbovenuit gaat voor mij nog de verbondenheid met Jezus. En in leven én in sterven. Die verbondenheid met Jezus is ook wat rust geeft. Een oudere vrouw in een documentaire, liggend op haar ziekbed, zei met een grote glimlach: Kijk, je weet waar je heen gaat, dat geeft zo'n rust. Dat is een deken om me heen...

### **Jezus: een portret**

En daarmee zijn we bij ons derde portret aangekomen: het portret van Jezus. Jezus, de zoon van een timmerman. De Zoon van God, zoals we dat zeggen en belijden in de kerk. We hebben een paar verzen over Hem gelezen, daarin vergelijkt Jezus zichzelf met een herder. Een herder die zorg draagt voor schapen, voedsel opzoekt, aanreikt. Ze beschermt, niet op de vlucht slaat bij gevaar. Nee, hij beschermt zijn schapen met zijn leven. Gaat er zelfs op uit, omdat hij nog andere schapen heeft die nog niet in zijn kooi zijn, maar die er wel bij horen. Jezus schildert hier een portret van Zichzelf als de Goede Herder. En, zegt Hij: Ik geef Mijn leven, om het opnieuw te nemen. Ik geef het uit Mijzelf, Ik heb macht, volmacht het te geven en het te nemen.

### **Volmacht**

Wat zegt Jezus eigenlijk? Macht, of volmacht, of autoriteit. Dat betekent zoveel als: recht hebben om iets te doen. Maar het betekent ook: het kúnnen doen. Jezus zegt dus: Ik heb het recht om mijn leven te geven en het recht het weer te nemen. En ik kán het ook, het ligt binnen Mijn vermogen.

En let op: dit is een unieke situatie. We ontmoeten hier een Mens, Jezus. Hij heeft die volmacht ontvangen, Jezus had daartoe de bevoegdheid. Maar dat was wel een unieke bevoegdheid. Ergens anders lezen we dat niet, het was voor Hem, toen en daar. Dat is dus niet voor iedereen.

Wij ontvangen het leven en belijden, hoe moeilijk het soms ook is: de HEER heeft gegeven, de HEER heeft genomen, de Naam van de HEER zij geprezen. We geloven: onze tijden zijn in de handen van de Vader. Mijn Vader weet wanneer mijn tijd van sterven er is. Dat snap ik niet altijd, daar schop ik soms zelfs tegen, en toch, daar houd ik mij aan vast.

### **Leven als gift**

Maar voor Jezus was dat anders. Hij mocht Zijn leven afleggen. Je vraagt je dan af: van wie mocht Hij dat? Vers 18: dit gebod heb ik van Mijn Vader ontvangen. Het leven is immers een gave, een gift van God de Schepper. Hij kan dat recht dus verlenen aan Jezus. Het leven is een gave, een gift. Ook een woord waar we even bij stil staan.

Twee dagen geleden stond in de Volkskrant een artikel over een Australische arts, Nitschke. Hij is in Nederland om aan een euthanasiekist te werken. En in dat gesprek zegt hij: is het leven een geschenk? Ja! Is het leven een geschenk van God? Ja! Maar als het leven een geschenk is, dan moet de ontvanger dat ook terug kunnen geven. Anders is het geen geschenk maar een last. Het idee is dus: het leven is een geschenk en dus mag je het teruggeven. Het gaat om zelfbeschikking. Tot zover Nitschke. Een geluid dat je vaker hoort. Het leven is een gave, dat je terug kunt geven.

Maar is dat zo? Zomaar een paar vragen: als je iets in bruikleen krijgt, dat kan ook een geschenk zijn, kun je dan alles doen wat je ermee wilt? Of, als je een huis zou ontvangen, beschik je er dan vrij over? De meesten weten wel dat dat niet zo is. Wil je iets veranderen, voor je het weet heb je een vergunning nodig van de

overheid. Of je mag niets veranderen van de architect. Laat staan dat je gaat slopen zonder sloopvergunning.

Daarbij, hoe moet je je dat voorstellen: ik heb het leven gekregen, ik mag het teruggeven. Toen ik het leven kreeg, ontstond ik, voor die tijd was ik er niet eens. Ik wérd het leven, hoe kun je dat dan weer teruggeven. Een lastig thema.

In de kerk belijden we: we ontvangen het leven als geschenk, een gave. In voor- en in tegenspoed, de schoonheid van het bestaan, maar ook de tragiek. Niets gaat buiten de hand van onze Vader om. Het leven is een geschenk van onze Vader. Het valt onder Zijn zeggenschap. Elke dag opnieuw, ook die laatste dagen. Ook al ben ik 100 geworden. Ook al zou ik geen fatsoenlijke reden kunnen bedenken, waarom ik nog zou moeten leven. Ik vertrouw op mijn Vader, Hij schenkt mij het leven. Ik snap het niet waarom, maar dát Hij het geeft is mij genoeg.

Het is bijzonder om te horen dat een vrouw van 95 zegt: juist ook die laatste jaren horen er voor mij bij. Juist die laatste worsteling leidt voor mij tot iets moois. De worsteling waarin ik letterlijk en figuurlijk moet leren loslaten. Ja, alles wordt van me afgenomen, alles wat ik opgebouwd heb. Maar daarin mag ik ook weer mezelf uitvinden. Ik stel me zo voor dat je dan óók weer uit moet vinden wat dat woord gave precies inhoudt. Nu ik de weg terugga, ga ik de dingen opnieuw uitvinden.

### **Schuilen onder de mantel**

In het portret van Jezus zit nog iets anders. Straks zingen we: Hij, Jezus, heeft Zijn leven afgelegd. Jezus legt het leven van Zich af, zoals je een kledingstuk van je aflegt en Hij pakt het weer op. Met de volgende uitspraak gaan we de kerk uit: het afleggen en aantrekken van Zijn leven door Jezus is werkelijk palliatieve zorg.

Waarom? Om dat te begrijpen moeten we eerst weten waar het woord palliatief vandaan komt. Palliatief komt van pallium en pallium is Latijn voor mantel. Eeuwen geleden was er een jonge soldaat, Martinus (4e eeuw). En hij kwam bij de stadspoort van Amiens. Daar ziet hij een blinde bedelaar zitten. Hij bedenkt zich geen moment en snijdt zijn eigen mantel in twee stukken. De helft geeft hij weg. De helft van zijn mantel om de naaktheid van de bedelaar te bedekken. Deze jonge soldaat is dezelfde als de latere Sint Maarten. Pallium is dus een mantel om te bedekken, om te beschermen. Vandaar het woord palliatieve zorg, zorg die gericht is op verzachting en verlichting

Pallium. Zoals een mantel beschermt en bedekt, zo beschermt en bedekt het leven van Jezus ons. Het leven dat Jezus heeft afgelegd op Golgotha. Het leven dat Jezus heeft aangetrokken op de Opstandingsmorgen. Zijn leven, als pallium afgelegd, aangedaan. Dat is óns pallium.

Dat is waardoor Hij ons beschermt, onze pijn verzacht, ons verdriet verlicht, onze gebrokenheid heel maakt, alle verstoordheid in ons leven herstelt. Het leven van Jezus is ons pallium om in weg te kruipen.

Als we dan aan het bed zitten van een van onze ouderen, of we drinken een keer een bakje koffie bij een eenzame op hoge leeftijd. Dan luisteren we, we kijken, we schenken een blik met onze ogen. Tegelijk, samen in het licht van Gods genade mogen we elkaar wijzen op het leven en sterven van Christus. Bij Hem wegschuilen. Verbonden zijn met Christus. Vertrouwen op Gods Vaderhanden onder ons leven. Gerust in Zijn bescherming. Weten: hier, als ik wegkruip in Uw leven, dan ben ik veilig. Als ik schuil bij Jezus, dan vind ik geen antwoorden, wel troost, en wel rust. En als ik opzie tegen mijn levenseinde, als ik denk, Heere God, ik snap niet waarom U mij laat leven, mijn leven doet er niet toe, dan mag ik toch weten, bij U ben ik veilig. U laat mij gaan op Uw tijd. En als U mij laat gaan, dan laat ik los, geef ik de geest. In 't laatste uur, zal ik ingaan. In rust met U die mij hebt voortgeleid. Amen.